

4. Lototsky O. Storinky mynuloho / Oleksander Lototsky. – B.m. : Vyd. UPTs v SShA, 1966. – Ch. 1. – 286 s.
5. Krainiy K. K. Istoryky Kyievo-Pecherskoyi lavry XIX – pochatku XX st. / K. K. Krainiy. – K. : Pulsary, 2000. – 240 s.
6. Bogdanova T.A. Golubyev S. T., professor / T.A. Bogdanova, A.K. Klementyev, K.K. Krayniy // Pravoslavnyaya entsiklopediya. – M., 2006. – T. XI. – S. 714 – 716.
7. Golubev S. Otzyv o sochinenii g. K. Kharlampovicha: Zapadno-russkiya pravoslavnyya shkoly XVI – i nachala XVII veka... – Kazan, 1898 / S. Golubev // Chteniya v Imperatorskom obshchestve Istorii i Drevnostey Rossiyskikh pri Moskovskom Universitete. – 1906. – Kn. 4 (219). – S. 5 – 20.
8. Golubev S.T. Neskolko stranits iz noveyshey istorii Kievskoy Dukhovnoy Akademii (Otvét professora Golubeva professoru Titovu i besedy ego s raznymi litsami po voprosam uchenym, uchebnym i zhyteyskim) / S. Golubev. – K. : Tip. I.I. Gorbunova, 1907. – 239 s.
9. Golubev S. T. Otzyv o sochinenii g. Vishnevskogo: Kievskaya akademiya v pervoy polovine XVIII veka (rukopis) / S. Golubev. – Kiev : Tip. I.I. Gorbunova, 1900. – 37 s.
10. Golubev S. Istoriya Kievskoy dukhovnoy akademii. Vypusk pervyy. Period domogilyanskiy / S. Golubev. – K. : V Universitetskoj tip., 1886. – III + 233 + II + 117 + III s.
11. Golubyev S. Ocherki iz istorii Kievskoy dukhovnoy akademii za XVIII stoletije / S. Golubyev // Kievskaya starina. – 1889. – T. XXV. – S. 1 – 26.
12. Golubyev S. Kiyevskaya Akademiya v kontse XVII i nachale XVIII stol. / S. Golubyev. – K., 1901. – 101 s., 2 ris.
13. Golubyev S. Po povodu retsenzii v Zhurnale Ministerstva Narodnogo Prosveshcheniya na knigu: Kievskiy mitropolit Petr Mogila i ego spodvizhniki... / S. Golubyev. – K. : Tip. G.T. Korchak-Novitskago, 1884. – 73 s.12.
14. Golubyev S. Gedeon Odorskiy (byvshiy rektor Kievskoy Akademii v nachale XVIII stol.) / S. Golubyev // Trudy Kievskoy Dukhovnoy Akademii. – 1900. – Kn. 10. – S. 147 – 190; Kn. 12. – S. 567 – 628.
15. Golubyev S. Kievskiy mitropolit Petr Mogila i ego spodvizhniki (Opyt istoricheskogo issledovaniya) / S. Golubyev. – K. : Tip. G. T. Korchak-Novitskago, 1883. – T. 1. – 576 s.
16. Lappo-Danilevskiy A. S. Metodologiya istorii / A.S. Lappo-Danilevskiy. – M. : Izd. dom «Territoriya budushchego», 2006. – 472 s.

УДК 378.011.3 (=161.2)(473.3) «18/19» : [316.344.42:33] **Ганна Ігорівна Шайнер,**
кандидат педагогічних наук, кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»,
e-mail: ann.shayner@gmail.com

УКРАЇНОМОВНІ ВИЩІ ШКОЛИ У ЧЕСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЇ ДЛЯ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕЛІТИ

У статті відтворено основні тенденції розвитку вищих україномовних шкіл у Чехословаччині у міжвоєнний період; висвітлено особливості генезису науково-педагогічних та ідеологічних освітніх концепцій в еміграції; подано детальну характеристику навчально-виховного процесу та національно-патріотичного виховання в Українській господарській академії та Українському технічно-господарському інституті в Подєбрадах; проілюстровано науково-педагогічну, кооперативно-просвітницьку й сподвижницьку професійну діяльність українських педагогів й науковців та її вплив на підвищення якості тогочасної освіти; відстежено вплив провідних осередків української освіти за кордоном на формування нової генерації політичної, економічної та інтелектуальної еліти для реалізації ідеї боротьби за незалежність на теренах України.

Ключові слова: еміграція, Подебради, Українська господарська академія, Український технічно-господарський інститут.

Постановка проблеми. В умовах реформування та адаптації вищої школи сучасної України до міжнародних освітньо-кваліфікаційних вимог Болонського процесу особливого значення набуває наукове вивчення та експертна оцінка діяльності навчальних закладів, створених українською еміграцією в 20-30-х рр. ХХ ст. Унікальну роль в українському культурному процесі в еміграції відіграла вища школа, яка надавала високу кваліфікацію студентській молоді в обраній галузі фахової діяльності, зокрема економічній та кооперативній сферах, готувала нові інтелектуальні кадри для розбудови науки, господарства, кооперації, мистецтва у майбутній Українській державі, а також сприяла поширенню знань, особливо з українознавства, в середовищі українських емігрантів та громадян європейських держав.

Такі освітні інституції діяли в Берліні, Мюнхені, Брно, Варшаві, Відні та інших містах тогочасної Європи. Максимально сприятливу державну політику щодо реалізації освітньо-культурних, наукових та духовно-естетичних потреб громади українських емігрантів здійснювала новостворена демократична Чехословацька республіка.

Упродовж 1920-1930-х рр. там були засновані й успішно діяли численні українські наукові установи, навчальні заклади, організації і товариства. На особливу увагу заслуговують науково-педагогічні та світоглядні досягнення вищих (технічних, економічних, класичних) шкіл, які творили нову високопрофесійну національну еліту. Їх навчально-виховну й культурно-просвітницьку діяльність необхідно детально вивчити і глибоко проаналізувати з метою використання та застосування досвіду підготовки фахівців у різних галузях економіки, кооперативних установ, освіти й науки у сучасних умовах євроінтеграції нашої держави.

Аналіз останніх дослідження і публікації. Функціонування вищих українських шкіл, заснованих у Чехословаччині у міжвоєнний період, не знайшло достатнього висвітлення у науковій літературі. Загальні тенденції розвитку й генезису науково-педагогічних та ідеологічних концепцій вищої освіти в еміграції відображено у спогадах і публікаціях учасників подій [2; 5; 6; 18] та окремих працях вітчизняних науковців [8; 19].

Мета публікації – окреслити специфіку діяльності українських вищих емігрантських шкіл у Подебрадах та визначити їх роль у процесі формування національної економічної еліти як потенційних державотворців України.

Виклад основного матеріалу. Чехословацька республіка у міжвоєнний період стала одним з провідних центрів зосередження української діаспори, де знайшли притулок також понад 20 тис. емігрантів з інших українських земель, які залишили батьківщину після поразки національно-визвольної революції 1917–1921 рр. Урядова політика щодо українського представництва в основному передбачала вирішення проблем, пов'язаних із розвитком науки, шкільництва й культури.

Цілком логічним видається переконаність зарубіжного українства Чехословаччини стосовно взаємообумовленість процесів здобуття економічної самостійності українським народом та державотворчими потугами у майбутньому. Тому важливе місце в освітній сфері посідала підготовка висококваліфікованих спеціалістів у господарській, фінансовій, кредитній, кооперативній, банківській сферах, які змогли б, повернувшись у рідний край, розвивати національну економіку до необхідного конкурентоспроможного рівня європейських країн.

Територіальним центром фахової технічно-господарської освіти стала Українська господарська академія (УГА) в Подебрадах, яка продукувала національні кадри високої кваліфікації для промислового, сільськогосподарського, кооперативного, банківського й торговельного секторів економіки. Виш як національна політехніка розпочав свою роботу 16 травня 1922 р. і був організований Українським громадським комітетом у Празі, який очолив М. Шаповал, колишній міністр хліборобства України.

Визначальною передумовою заснування УГА та її подальшого розвитку було численне представництво українців – висококваліфікованих фахівців, які брали участь у розбудові УНР, військовослужбовців національних збройних формувань, а також гуманітарно-культурна акція чехословацького уряду.

У § 1 статуту УГА, затвердженого 16 травня 1922 р. Міністерством хліборобства ЧСР, зазначалося, що цілями освітньої інституції є «підготовка своїх слухачів до самостійної господарської та технічної праці... у всіх галузях агрономії, лісівництва, технології, межової справи, гідротехніки, економіки, статистики та кооперації. Академія має... дбати про технічний, сільськогосподарський та промисловий поступ Українського народу та цілого людства» [11, с. 5].

Керівним органом самоуправління вишу став Сенат у складі ректора, проректора, секретаря професорської ради, яким призначено Б. Мартоса й деканів трьох факультетів [2, с. 111].

Для реалізації поставленої мети в господарській академії діяли три окремі факультети: 1. Агрономічно-лісовий (агрономічний та лісовий відділи); 2. Економічно-кооперативний (економічний, кооперативний та статистичний відділи); економічний відділ, у свою чергу, поділявся на чотири підвідділи: банківсько-комерційний, промисловий, місцевого самоврядування та консульської служби і торгівельної агентури; 3. Інженерний (гідротехнічний та хіміко-технологічний відділи).

На початковому етапі існування вищої школи курс навчання передбачав трирічний термін, а з 1924 р. став чотирирічним і складався з чотирьох семестрів. До УГА вступала українська молодь, яка здобула середню освіту в гімназії, реальній школі, середній комерційній, сільськогосподарській чи технічній школах, учительських інститутах, навчальну програму яких професорська рада академії визнавала достатньою для вступу [18]. Абітурієнтів, зарахованих на навчання, поділяли на дві категорії: дійсні студенти, які становили більшість, та вільні слухачі, яких було небагато. За весь період функціонування УГА прийом документів відбувався всього шість разів, у результаті чого було прийнято 786 осіб: з них більшість (448 студентів) були українцями [8, с. 148].

Навчально-виховний процес забезпечував професорсько-викладацький склад, який зосереджувався на 59 кафедрах академії. За весь час існування в академії викладали 35 професорів, 19 доцентів, 22 лектори, понад два десятки асистентів, 10 стипендіатів і 26 професорів чеських вищих шкіл та чеські фахівці, що працювали в УГА на правах лекторів. Чеськими викладачами були Ян Граський – водно-санітарна техніка, Теодор Єждік – використання водної енергії, Рудольф Кукач – будівельна механіка, залізобетон й інші [8, с. 147]. Варто додати імена й прізвища відомих українських науковців-педагогів, таких як Максим Славінський (новітня історія), Василь Біднов (історія України), Федір Щербина (статистика), Іван Горбачевський (органічна хімія), Володимир Старосольський (державне право) та інших.

На особливу увагу заслуговує науково-педагогічна, кооперативно-просвітницька й сподвижницька праця Б. Мартоса. У 1922 р. він став доцентом УГА та завідувачем кафедр теорії кооперації та кооперації споживачів. З перших років еміграції (1919 р.) він займався педагогічною і науковою діяльністю, досліджував кооперативний рух, вивчав європейський досвід підготовки кадрів для кооперативного сектору економіки.

Публікації Б. Мартоса, зокрема праця «Теорія кооперації», відзначалися національною спрямованістю та фаховістю [6]. Автор на конкретних прикладах розкрив соціально-економічну природу та завдання кооперації, головні ознаки кооперативних товариств, створив їх класифікацію, а також надавав поради щодо підбору працівників кооперативних організацій, наголошуючи на таких рисах, як порядність, сміливість, сильний та вольовий характер, працелюбність тощо.

Досвід діяльності кооперативних організацій окремих країн, що його використовував у навчальному процесі Б. Мартос, відображений також у працях професора: «Кооперативна

ревiзiя» (Львiв, 1928 р.); «Кредит в споживчих кооперативах «Кооперативна республiка»» (Львiв, 1937 р.); «Змагання кооперативних працiвникiв «Кооперативна республiка» (Львiв, 1938 р.) та iн. [5, с. 21].

Крiм Б. Мартоса, очолити кафедри кооперативних дисциплiн запросили С. Бородаєвського, колишнього вiце-мiнiстра Торгiвлi i Промисловостi гетьманського уряду, автора численних праць iз кооперацiї та кредиту.

Комплексний пiдхiд до вивчення кооперативних навчальних дисциплiн з метою виховання нацiонально-патриотичного та високопрофесiйного кооперативно обiзнаного молодого поколiння економiстiв-кооператорiв було застосовано на економiчно-кооперативному факультетi.

Його навчальний план упродовж 1925/1932 н. р. розширився до 36 предметiв, серед яких найбiльше уваги придiляли методицi викладання бухгалтерiї, кооперативного кредиту, хлiбнiй торгiвлi, ревiзiї, кооперативним дисциплiнам тощо. До основних навчальних дисциплiн належали: українська i чеська мови, полiтекономiя, вузькоспецiалiзоване законодавство, iсторiя кооперацiї, новiтня iсторiя, iсторiя України та iншi [12, с. 121].

Особливий акцент зроблено на всебiчному пiдходу до опанування таких предметiв з кооперацiї, як: «Теорiя кооперацiї» в I–II семестрах та «Iсторiя кооперацiї» в II–III семестрах. Крiм того, студенти кооперативного вiддiлу вивчали спецдисциплiни з кооперацiї: «Споживча кооперацiя» (III–VI семестри); «Кооперативний кредит» (III–VI семестри). Упродовж повного семестру, починаючи з IV по VIII, передбачалося викладання таких дисциплiн, як «Сiльськогосподарська кооперацiя», «Молочарські спiлки», «Кооперативнi банки», «Методика рахiвництва споживчих товариств», «Методика рахiвництва кредитних товариств», «Кооперативне право», «Мiжнародна кооперативна органiзацiя», «Iсторiя української кооперацiї», «Кооперативна статистика», «Кооперативна лiтература», «Кооперацiя i полiтика» та iн. [2, с. 32–37].

Навчально-предметне навантаження студентiв академiї було максимально насиченим. Наприклад, на статистичному вiддiлi економiчного факультету впродовж повного курсу навчання необхідно було скласти iспити i залiки з 62 дисциплiн, на кооперативному вiддiлi – з 70. Крiм того, кожен випускник зобов'язувався написати i захистити дипломну роботу [11, с. 12–13].

За перiод iснування УГА економiчно-кооперативний факультет закінчило 167 осiб, якi отримали диплом iнженера-економiста. Випускники за мiсцем iхнього народження розподiлялися так: Галичина – 32, Волинь – 21, Подiлля – 20, Киiвщина – 21, Полтавщина – 21, Чернiгiвщина – 15, Кубань – 10, Катеринославщина – 6, по декiлька чоловiк з Бiлорусiї, Харкiвщини, Таврiї, Одеси, Петербурга, Литви, Дону та iн. [12, с. 98–102].

Продуктивне проведення навчального процесу в академiї забезпечувалося також наявноiстю 14 експериментально-дослiдницьких лабораторiй, 33 експериментальних кабiнетiв, 2 тваринницьких ферм, а також парку сiльськогосподарських машин, метеорологiчної станцiї й фундаментальної бiблiотеки. Бiблiотека УГА була заснована ще в 1922 р. Упродовж 10 рокiв iснування установи там було зiбрано близько 30 000 книжок з особливо багатим вiддiлом лiтератури iз соцiально-економiчної тематики [4].

Окрiм насиченого навчально-виховного процесу, в академiї вирувало iнтенсивне громадське та спiлкове життя. Були створенi агрономiчне товариство, спiлка бджолярiв, музичнi об'єднання та iн.

Науково-дослiдницька робота i просвiтницька дiяльнiсть студентiв економiчно-кооперативного факультету зосередилися у Товариствi «Розповсюдження кооперативного знання», створеному в 1922 р. Його метою проголошено студiювання кооперацiї та поширення кооперативних iдей серед українського громадянства. Члени товариства відкрили власну читальню, яка поповнювалася кооперативними часописами та фаховою лiтературою. Постiйною традицiєю стала органiзацiя лекцiй, доповiдей та кооперативних свят, видання часописiв «Кооперативний Огляд» i «Кооперативний Альманах» [6, с. 65–66]. Пiд редакцiєю

товариства вийшов також «Збірник про кооперативні науки та рух», який уміщував статті М. Храпка «Індивідуальність і кооперація», М. Левицького «Перші зерна кооперації», О. Пігеля «Дефініція кооперативу», С. Русова «Справоздане союзу швейцарських кооперативних товариств «Конкордія» та ін. [10].

Важливу роль у практичній підготовці студентів факультету відігравали навчальні кооперативи, серед ініціаторів заснування яких був Б. Мартос. У серпні 1922 р. створено споживче товариство «Україна», яке орендувало приміщення, де було відкрито невелику крамницю для задоволення потреб студентів у товарах першої необхідності, а також відкрило їдальню, де за низькими цінами харчувалися вихованці академії [3].

Ощадно-позичкове товариство «Єдність», засноване у травні 1923 р., надавало кредити терміном на 6 місяців: для фізичних осіб – на суму до 300 крон, а для товариств – до 1 тис. крон. Таким чином, споживче і ощадно-позичкове товариства надавали можливість студентам краще опанувати операції кооперативних спілок на практиці в ролі члена управи [3].

Загалом, при УГА існувало близько півсотні наукових, громадських, культурно-просвітніх, мистецьких і спортивних організацій.

Застосування «компетентнісного» підходу, заснованого на розумному поєднанні фундаментальної освіти та практичної підготовки, підвищувало рівень особистісного, професійного розвитку випускників усіх спеціальностей вишу, що гарантувало їм високий статус у професійній структурі тогочасного суспільства. Станом на 1932 р. зі стін академії вийшло 556 інженерів-економістів, 125 агрономів, 92 лісничих, 116 гідротехніків, 57 технологів, 166 економістів, більшість яких спеціалізувалося у сфері кооперації та працювало на благо вітчизняної економіки [4].

Однак унаслідок господарсько-економічної кризи початку 1930-х років, що призвела до зменшення субсидій від уряду, низького матеріального стану студентської молоді, українська еміграція була змушена шукати нові форми для пролонгування діяльності вишу. Професорська рада прийняла рішення від 15 травня 1931 р. про створення Товариства для утримання Української господарської академії в ЧСР. Згідно зі Статутом, затвердженим 21 квітня 1932 р., товариство оголошувалося пайовою організацією. Вартість одного паю становила 100 доларів, котрі вносили учасники (колектив чи окремі особи) до скарбниці товариства впродовж десяти років, але не менше, ніж по 10 доларів щорічно [7, с. 174]. Така фінансова підтримка дала змогу відтермінувати процес закриття УГА до 31 грудня 1935 р., коли вона офіційно припинила своє існування.

Традицію виховання висококваліфікованих багатопрофільних спеціалістів, яку започаткувала Українська господарська академія, продовжив Український технічно-господарський інститут позаочного навчання, який розпочав свою роботу ще при УГА з 1932 р. [13]. Навчальний заклад не претендував на фінансову підтримку з боку уряду ЧСР, а утримувався виключно за рахунок меценатської підтримки Спілки професорів УГА, оплати студентів-заочників за навчання, а також добровільних пожертвувань. Грошові ресурси витрачалися в основному на утримання технічного персоналу (канцелярія, видавництво), на видання підручників і поштові видатки, пов'язані з шкільним листуванням і розсилкою навчальної літератури. Професорсько-викладацький склад та адміністративний персонал (дирекція, керівники відділів і т. п.) працювали на безоплатній основі, незважаючи на своє скрутне матеріальне становище.

Ректором інституту спочатку став проф. Борис Іваницький, а пізніше відомий економіст Борис Мартос. Там готували фахівців для здійснення самостійної технічної, сільськогосподарської, кооперативної, комерційної й промислової діяльності в усіх галузях господарсько-економічного життя, взявши за основу навчальні програми УГА.

В УТГІ працювало близько 70 викладачів переважно професорсько-викладацький склад Української господарської академії. Інститут видавав підручники, тексти лекцій, посібники практично з усіх навчальних курсів.

Виш структурно складався з чотирирічного вищого шкільного економічно-

кооперативного відділу з промислово-торгівельним і кооперативним підвідділами, трирічної вищої школи політехнічних наук, дворічних вищих курсів агрономії, дворічного технікуму сільськогосподарської промисловості, півторарічних вищих курсів українознавства, однорічних курсів бухгалтерії, курсів іноземних мов: англійської, німецької, французької, короткотермінових курсів – пасічництва, садівництва, американського промислового пасічництва, консервації і перероблення садово-городничих культур, обробки шкіри, миловаріння, радіотехніки, фотографії, теорії музики та журналістики [1]. У жовтні 1936 р. при інституті організовано вищі курси суспільної агрономії для сільськогосподарських працівників [9].

У 1936 р. відкрито Вищу школу політичних наук як філію інституту, де вивчали історичні та суспільні дисципліни. Таким чином, у порівнянні з УГА програма викладання в УТГІ розширилася за рахунок введення до неї предметів гуманітарного циклу, тобто інститут давав своїм студентам широку загальноосвітню підготовку.

З метою надання фахової освіти особам, які прагнули оволодіти відповідними знаннями у сфері агрономії, УТГІ в Подєбрадах організував дворічний технікум сільськогосподарської промисловості, навчання в якому розпочалось 1 квітня 1937 р. Його навчальна програма охоплювала широкий спектр дисциплін для професійної самореалізації в різних сферах господарського життя [15].

УТГІ, ставши самостійною освітньою установою, розпочав свою роботу у складі агрономічно-лісового, хіміко-технологічного та економічно-кооперативного відділів, навчальний процес у яких охоплював вісім семестрів [16]. Для студентів, які не мали диплома про середню освіту, відкривалися річні фахові курси та окремо – курси українознавства. На економічно-кооперативному відділі читали курси бухгалтерії та іноземних мов.

Навчання в УТГІ велося кореспонденційним методом. Протягом семестру разом із навчальними завданнями, які студенти повинні були виконати до визначеного терміну, вони одержували й курси лекцій, що викладалися на цьому відділенні. Для оптимального задоволення потреб студентів у науково-методичній літературі професорсько-викладацький склад започаткував власне видавництво навчальних підручників. До 1941 р. вийшло близько 1500 друкованих аркушів навчальних посібників викладачів УТГІ. Завдяки таким малотиражним виданням тисячі українських фахівців здобули вищу загальну освіту.

Заочна форма навчання надавала змогу здобути фахову освіту без значних матеріальних затрат та відриву від виробництва. Для недипломованих спеціалістів сільського господарства, промисловості, кооперації, банківської та торгівельної справи УТГІ став «альма-матер» у набутті професійної кваліфікації та поглибленні агрокультурних знань.

Відповідно до викликів часу різко зростала кількість студентів на усіх факультетах УТГІ. Якщо в 1932/1933 н. р. їх нараховувалось 104 особи, то станом на 1934/1935 н. р. уже 483, з них на економічно-кооперативний відділ вступило 110 слухачів, спеціальні фахові курси та практичні предмети опановувало 230 осіб [14]. Основний контингент студентів формували сільські господарі, кооперативні службовці, вчителі, робітники, ремісники, чиновники та службовці приватних підприємств, інженери і техніки, представники вільних професій, промислові й торгівельні підприємці, випускники вищих шкіл, духовні особи.

З 1932 р. по 1938 р. інститут перетворився на міжнародну освітню установу, яка обслуговувала 901 студента, серед яких одну четверту становили емігранти з Європи та Америки [1]. За даними журналу «Вісті УТГІ», протягом 1932–1941 рр. у закладі навчалося 1783 особи [17]. Близько 85 % студентів були пов'язані з Галичиною (походженням або місцем проживання), інші перебували у 19 країнах світу.

Хоча навчальний заклад був розташований у Подєбрадах, він не став емігрантською школою, а фактично перетворився на територіальний центр технічно-господарської освіти для жителів різних регіонів України, спричинившись до збільшення національних фахово-кваліфікованих кадрів, потрібних для покращення матеріального добробуту українців. Новостворений інститут був першою національною технічно-господарською школою заочних

високошкільних студій на зразок американських і деяких європейських заочних шкіл, однак пристосованою до українських умов і потреб [13].

УТГІ припинив свою діяльність у 1945 р., однак згодом відновив функціонування у Регенсбурзі (Німеччина). У цей період в інституті працювало багато відомих українських учених, зокрема Г. Ващенко, Д. Дорошенко, П. Зайцев, М. Стахів, С. Драгоманів, А. Яковлів, Л. Окіншевич. У Регенсбурзі інститут працював до 1949 року, коли розпочалася масова еміграція українських науковців, професорсько-викладацького і студентського складу до США та Канади [19].

Висновки. Результатом плідної праці українських громадсько-політичних лідерів в еміграції стало підвищення економічного добробуту українського народу завдяки високопрофесійній підготовці молоді у профільних вищих школах. Емігранти пропагували ідею національного визволення та державної самостійності України, формували наукові осередки і навчальні заклади для підготовки спеціалістів, потрібних майбутній Українській державі. Серед навчальних закладів особливо важливим для розпорошеної в еміграції української молоді осередком науки і культури стала Українська господарська академія (УГА) та Український технічно-господарський інститут в Подебрадах (Чехословаччина). Українські вищі школи за всіма показниками відповідали міжнародним стандартам для вищих технічних навчальних закладів та здійснювали підготовку висококваліфікованих спеціалістів для відбудови та прогресу господарської, фінансово-банківської, кооперативної, технічної сфер національної економіки як міцного фундаменту для відновлення національної української держави.

Стаття не претендує на вичерпний аналіз проблем функціонування українських вищих закладів освіти в еміграції. Зокрема, на окреме дослідження заслуговує аналіз та вивчення діяльності культурно-освітніх закладів в інших європейських державах, зокрема Німеччині та Австрії, а також США та Канаді.

Список використаних джерел та літератури

1. Будуємо свою політехніку // Рідна школа. – Львів, 1938. – Чис. 7. – С. 142.
2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.
3. Дванадцятиліття української господарської академії в Подебрадах // Господарсько-кооперативний часопис. – Львів, 1934. – Чис. 22. – С. 7.
4. Десятиліття укр. госп. академії в Ч. С. Р. // Кооперативна Республіка. – Львів, 1932. – Чис. 9. – С. 230.
5. Качор А. Борис Мартос. Коротка розвідка його науково-економічної, політичної і загально громадської праці / А. Качор. – Вінніпег : Українська Вільна Академія наук, 1977. – 32 с.
6. Мартос Б. Теорія кооперації. На правах рукопису / Б. Мартос. – Подебради, 1923. – 246 с.
7. Осередок української технічно-господарської науки та освіти в Подебрадах // Сільський Господар. – Львів, 1932. – Чис. 10. – С. 172–176.
8. Песчаній О. Українська академія в Подебрадах / О. Песчаній // Історичний архів. Наукові студії. – Випуск 2. – Миколаїв, 2008. – С. 146–151.
9. Позаочні курси громадської агрономії в Подебрадах // Сільський Господар. – Львів, 1937. – Чис. 9. – С. 47–48.
10. Програма викладів на українській господарській академії в Ч.С.Р. у зимовому семестрі 1925–26-го академічного року. – Подебради, 1925. – 22 с.
11. Українська господарська академія. – Прага – Подебради, 1932.
12. Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. Подебради, 1922–1935 і Український технічно-господарський інститут. Подебради – Регенсбург – Мюнхен 1932–1972. – Нью-Йорк, 1972. – Т. III. – 278 с.
13. Український Техн. Господ. Інститут заочного навчання // Рідна школа. – Львів, 1932. – Чис. 13–14. – С. 260.

14. Український Технічно-Господарський Інститут в Подєбрадах // Рідна школа. – Львів, 1935. – Чис. 1. – С. 23–24.
15. Український технікум сільськогосподарської промисловости // Рідна школа. – Львів, 1937. – Чис. 2. – С. 79.
16. Український Технічно-господарський Інститут Позаочного Навчання // Кооперативна Республіка. – Львів, 1932. – Чис. 9. – С. 343.
17. Хто студіює подєбрадському Українському технічно-господарському інституті // Вісті УТГІ. – 1937. – Ч. 18–19. – С. 6.
18. Шевченів І. Українська господарська академія в Чехословацькій Республіці / І. Шевченів // Сільський Господар. – Львів, 1926. – Чис. 8. – С. 138.
19. Ярошенко Т. О. До історії одного архіву: фонди Українського технічно-господарського інституту в Мюнхені – відтепер у Могилянській книгозбірні / Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 1. – С. 25–28.

Анна Игоревна Шайнер,
кандидат педагогических наук, кафедры
иностранных языков Национального университета
«Львовская политехника»,
e-mail: ann.shayner@gmail.com

УКРАИНОЯЗЫЧНЫЕ ВУЗЫ В ЧЕШСКОЙ ЭМИГРАЦИИ ДЛЯ ВОСПИТАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ

В статье воспроизведены основные тенденции развития высших украинских школ в Чехословакии в межвоенный период; отражены особенности генезиса научно-педагогических и идеологических образовательных концепций в эмиграции; подана детальная характеристика учебно-воспитательного процесса и национально-патриотического воспитания в Украинской хозяйственной академии и Украинском технико-хозяйственном институте в Подєбрадах; проиллюстрирована научно-педагогическая, кооперативно-просветительская, профессиональная деятельность украинских педагогов и научных работников, а также ее влияние на повышение качества образования; определено влияние ведущих центров украинского образования за рубежом на формирование новой генерации политической, экономической и интеллектуальной элиты для реализации идеи борьбы за независимость Украины.

Ключовые слова: эмиграция, Подєбрады, высшая школа, Украинская хозяйственная академия, Украинский технико-хозяйственный институт.

Anna Shayner,
PhD in Pedagogic sciences of the Department
of Foreign Languages of Lviv Polytechnic National University,
e-mail: ann.shayner@gmail.com

UKRAINIAN HIGH SCHOOLS IN CZECH EMIGRATION FOR UPBRINGING NATIONAL ECONOMIC ELITE

***Introduction.** The article highlights the educational and scientific work of Ukrainian higher educational institutions operating in the Czech emigration in the interwar period and defines their role in developing national economic elites as potential statesmen of Ukraine.*

***Purpose.** This historical and pedagogical experience of high schools functioning is valuable and instructive for using in the process of specialist training in different fields of economy, cooperative institutions, education and science in contemporary conditions of European integration of our country.*

***Methods.** The specific and search, historical and geographical as well as system methods of the research are applied in order to make a full analysis of the above mentioned issues.*

Originality. *The educational process and national-patriotic education at Ukrainian economic academy and Ukrainian technical-economic institute in Podebrady is characterized in details for the first time due to the introduction of new sources and processing of historiography into the scientific work.*

Results. *Ukrainian economic Academy (UEA) in Podebrady (1922-1935) is proved to have become the territorial center of vocational technical and technical-economic education in the Czech emigration. This institution trained the national staff of high qualification for industrial, agricultural, cooperative, banking and trade sectors. Forest and agrarian, economical and cooperative as well as engineering faculties were established there to fulfill the task to train highly qualified specialists. High level of students' knowledge was supported with the help of involving prominent Ukrainian (B. Martos, M. Slavinskyi, F. Shcherbyna etc.) and Czech (J. Hraskyi T. Yezhdik, R. Kukach etc.) educators and researchers into teaching staff of 59 departments of the academy. Economical and cooperative department played a special role in educating the young generation of economists-cooperators, where an integrated approach to the study of cooperative sciences was applied. Scientific research and cultural and elucidative activities of students concentrated in the society «Dissemination of cooperative knowledge», consumer society «Ukraine», savings and loan society «Yednist» and others. The main directions of educational work of Ukrainian technical and economic institute of correspondence studies (1932-1945) are outlined. This educational institution trained specialists to carry out independent technical, agricultural, cooperative, commercial and industrial activities in all areas of economic life basing on curriculum of UEA.*

Conclusion. *Ukrainian high schools in Czechoslovakia are concluded by all indicators to have met international standards for higher technical education institutions and trained highly skilled professionals for reconstructing the national economy as a strong foundation for future Ukrainian state. The use of «competency» approach in the UEA, based on a reasonable combination of fundamental education and practical training, increased levels of personal and professional development of university graduates of all specialisms. It guaranteed them high status in the professional structure of contemporary society. This article is not intended to be a comprehensive analysis of the problems of the Ukrainian higher educational institutions in emigration. In particular, the thorough analysis of cultural and elucidative institutions in other European countries, including Germany and Austria, the USA and Canada is to be done.*

Keywords: *emigration, Podebrady, high school, Ukrainian Economic Academy, technical and Ukrainian Economic Institute.*

References

1. Buduiemo svoiu politekhniku // Ridna shkola. – Lviv, 1938. – Chys. 7. – S. 142.
2. Vytanovych I. Istoriia ukrainskoho kooperatyvnoho rukhu / I. Vytanovych. – Niu-York, 1964. – 624 s.
3. Dvanadtsiatylittia ukrainskoi hospodarskoi akademii v Podiebradakh // Hospodarsko-kooperatyvnyi chasopys. – Lviv, 1934. – Chys. 22. – S. 7.
4. Desiatylittia ukr. hosp. akademii v Ch. S. R. // Kooperativna Respublyka. – Lviv, 1932. – Chys. 9. – S. 230.
5. Kachor A. Borys Martos. Korotka rozvidka yoho naukovo-ekonomichnoi, politychnoi i zahalno hromadskoi pratsi / A. Kachor. – Vinnipeh : Ukrainska Vilna Akademiia nauk, 1977. – 32 s.
6. Martos B. Teoriia kooperatsii. Na pravakh rukopysu / B. Martos. – Podiebrady, 1923. – 246 s.
7. Oseredok ukrainskoi tekhnichno-hospodarskoi nauky ta osvity v Podiebradakh // Silskyi Hospodar. – Lviv, 1932. – Chys. 10. – S. 172–176.
8. Peschanyi O. Ukrainska akademiia v Podiebradakh / O. Peschanyi // Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii. – Vypusk 2. – Mykolaiv, 2008. – S. 146-151.
9. Pozaochni kursy hromadskoi ahronomii v Podiebradakh // Silskyi Hospodar. – Lviv, 1937. – Chys. 9. – S. 47–48.

10. Prohrama vykladiv na ukrainskii hospodarskii akademii v Ch.S.R. u zymovomu semestri 1925–26-ho akademichnoho roku. – Podiebrady, 1925. – 22 s.
11. Ukrainska hospodarska akademiia. – Praha – Podiebrady, 1932.
12. Ukrainska Hospodarska Akademiia v Ch.S.R. Podiebrady, 1922–1935 i Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi instytut. Podiebrady – Rehensburh – Miunkhen 1932–1972. – Niu-York, 1972. – T. III. – 278 s.
13. Ukrainskyi Tekhn. Hospod. Instytut zaochnoho navchannia // Ridna shkola. – Lviv, 1932. – Chys. 13–14. – S. 260.
14. Ukrainskyi Tekhnichno-Hospodarskyi Instytut v Podiebradakh // Ridna shkola. – Lviv, 1935. – Chys. 1. – S. 23–24.
15. Ukrainskyi tekhnikum silskohospodarskoi promyslovosti // Ridna shkola. – Lviv, 1937. – Chys. 2. – S. 79.
16. Ukrainskyi Tekhnichno-hospodarskyi Instytut Pozaochnoho Navchannia // Kooperativna Respublyka. – Lviv, 1932. – Chys. 9. – S. 343.
17. Khto studiiuie podiebradskomu Ukrainskomu tekhnichno- hospodarskomu instytuti // Visti UTHI. – 1937. – Ch. 18-19 – S.6.
18. Shevcheniv I. Ukrainska hospodarska akademiia v Chekhoslovatskii Respublytsi / I. Shevcheniv // Silskyi Hospodar. – Lviv, 1926. – Chys. 8. – S. 138.
19. Iaroshenko T. O. Do istorii odnogo arkhivu: fondy Ukrainskoho tekhnichno-hospodarskoho instytutu v Miunkheni – vidteper u Mohylianskii knyhozbirni / T. Yaroshenko // Visnyk Knyzhkovoï palaty. – 2011. – № 1. – S. 25-28.

УДК 37.014.543/09

Тетяна Михайлівна Біліченко,

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту
освіти Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: tatbil0377@gmail.com

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОЖОВТНЕВОГО ТА РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ПРИВАТНИХ ОСІБ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано наукові праці вітчизняних дослідників, присвячені аналізу історіографії дожовтневого та радянського періодів щодо просвітницької діяльності громадських об'єднань та приватних осіб у сфері розвитку початкової народної освіти в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. На підставі аналізу широкого масиву історичної та історико-педагогічної літератури схарактеризовано основні тенденції висвітлення означеної проблеми. З'ясовано, що участь громадськості у розвитку початкового народного шкільництва на засадах благодійності не стала предметом окремого історико-педагогічного дослідження в означені періоди.

Ключові слова: історіографія, благодійність, початкова освіта, просвітницька діяльність, приватна, громадська ініціатива.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти в Україні перебуває на етапі серйозної перебудови і має принциповий і фундаментальний характер. Визначено пріоритети національної політики у сфері освіти, основними з яких є формування національних і загальнолюдських цінностей, забезпечення освітніх потреб населення, збереження культурно-історичних традицій виховання і навчання молодого покоління.